

Stanislavski

CONTEMPORANUL

O DISCUȚIE, DAR MAI MULT UN MONOLOG
AL LUI RADU BELIGAN

— ...

— Știu exact ce vrei să-mi soliciți : să continuăm și în paginile revistei unele discuții despre teatrul de azi, despre căile artei scenice. Și pentru că am luat parte la Seminarul Internațional Stanislavski de la Moscova, să mă întreb și să aștept să aflî noi argumente în sprijinul tezei contemporaneității sistemului marelui pedagog Stanislavski. Și cum abia așteptam întrebarea — de fapt, nici n-am mai așteptat-o —, vreau să-ți citez, drept orice alt început, o mărturie a marelui om, pe care e bine să și-o reamintească — sau, dacă nu o știe, să o afle — orice om de teatru, înainte de a trece la aprofundarea metodei și concepției lui de teatru. Iată-o : „Ce anume mă îmbie pe mine, un bătrîn de 72 de ani, cu sănătatea zdruncinată, să iau toată munca de la capăt ? Iată ce mă îmbie : arta nu poate încremeni. Ea trebuie să se dezvolte mereu, mereu să meargă înainte, că altminteri îmbătrînește și, încetul cu încetul, moare. Mi se spune că iau pe umerii mei o povară peste puteri. Se prea poate. Dar eu nu mă pot opri. Sistemul trebuie mereu înnoit, trebuie urcat la etajul următor“.

— *De aci, de fapt, ar trebui pornită discuția — propriu-zis, nu atît discuția, cît munca actorului de azi, de la noi și de pretutindeni, debitor, cu sau fără știința lui, acestui mare pedagog.*

— Exact — *îmi răspunde artistul poporului Radu Beligan.* Pentru că Stanislavski a săvîrșit, într-o viață de om, închinată pe de-a întregul scenei, ceea ce sute și sute de alți artiști nu numai că nu realizează, dar unii chiar sesizează cu greu. Îmi pare

ciudadă însăși întrebarea despre contemporaneitatea sistemului. Că Stanislavski ne e contemporan este un lucru ușor de dovedit; și, dovedind aceasta, demonstrăm implicit însăși perenitatea concepției lui despre teatru. Pentru că, în mod cert, el n-a creat, n-a gândit în limitele unei epoci și pentru teatrul unei singure epoci, ci a pornit de la tradiție direct spre viitor. Teatrul, în viziunea lui, este o artă în continuu zbor spre înălțimi, o artă și o gândire estetică pe care nimic din evoluția societății, a omului, nu le va putea surprinde vreodată. Și acest lucru se datorește faptului că la baza lor se află adevărul uman, că obiectivul lor este înfățișarea spiritualității omului. Și cu cât această spiritualitate se va desăvârși mai mult, cu atât ea nu va face altceva decât să ofere teatrului un mereu mai deplin prilej de a-și desăvârși arta, de a-și atinge menirea, care este aceea de a oglindi lumea, omul, adevărul vieții.

Există tot felul de comentarii, interpretări, de foarte multe ori divagări pretențioase și prețioase, ce cad în păcat tocmai pentru că încearcă să stabilească un anume cod, să dogmatizeze, și prin aceasta contravin, poate chiar fără să știe (sau, alteori, ignorând cu bună știință), profesiunii de credință fundamentale a părintelui teatrului modern: că teatrul este o artă în continuă și dialectică prefacere. Și cum el este reflectarea vieții, e obligat nu numai să țină pasul cu ritmul tot mai dinamic al acesteia, dar să-l și depășească, căci arta este îndeobște o manifestare de avangardă. Opririle în artă sînt neînchipuit de vătămătoare pentru ea.

— *De ce credeți că s-a ivit, pe alocuri, tendința de a-l dogmatiza pe Stanislavski?*

— Îți răspund prompt: pentru că a fost interpretat într-un mod mărunț, meșteșugăresc, profesionalist în sensul cel mai rău al cuvîntului, de către unii (observă că mă feresc să-i numesc artiști) în goană după manierisme, după șabloane, pentru o ușurare nepermisă a vieții actricești, ușurare care duce la lene, la stingerea creației, la uniformitate, la ceea ce este ostil artei: lipsa de spiritualitate. Dogmatismul se naște acolo unde spiritul și dorința de cunoaștere a artistului încetează, se opresc, pentru a face loc unei dorințe de a obține totul prin mijloace tehnice, de a curma tocmai firul căutării. Și — de ce să nu o spunem foarte direct? — dintr-un instinct de conservare nepermis, în primul rînd, artiștilor.

Am sub ochi o lucrare a lui Abalkin, „Stanislavski și contemporaneitatea“, lucrare care sintetizează cel mai bine concepția conform căreia este priviț și talmăcit astăzi Stanislavski în patria lui, ca și de către oamenii cei mai înaintați de pe alte meridiane. Această lucrare are meritul de a sintetiza și limpezii întreaga problemă, de a demonstra ce raport există între Stanislavski și contemporaneitate. Îți voi cita concluziile acestei lucrări, care sună ca niște teze: „Sprijinind și continuînd, de pe poziții progresiste, tradițiile artistice ale culturii naționale, Stanislavski este profund contemporan...”

Stanislavski vedea menirea și sensul de a exista al teatrului în afirmarea adevărului de viață, redat poetic de imaginația creatoare a artistului. Rămîne teatru numai acel teatru care realizează, pe scena sa, redarea adevărului. Teatrul nu are nevoie de acel adevăr minor, desprins din reproducerea nesemnificativă a realității, din copierea ei naturalistă. Pătrunzînd în profunzime viața, Stanislavski selectează numai ceea ce reprezintă aspectul principal, esențial, al vieții, ceea ce dă posibilitatea să vezi și să simți progresul, perspectiva și dezvoltarea ei. Pentru Stanislavski, nimic nu era mai presus în artă decît adevărul, dar tot el spunea și repeta neîncetat: nu orice adevăr luat din viață este bun pentru teatru.

Stanislavski este profund contemporan, spune mai departe autorul, pentru că, situîndu-se pe poziții progresiste, el cheamă teatrul spre culmile artei adevărului vieții.

Stanislavski este profund contemporan, pentru că, de pe poziții progresiste, el afirmă ideea că artistul trebuie să slujească poporul.

Stanislavski era astfel convins că orientarea către popor înalță arta. Crearea unui teatru accesibil tuturor era expresia patosului democratic al esteticii lui.

Stanislavski este profund contemporan, pentru că, de pe poziții progresiste, proclamă și apără cu pasiune bazele etice ale creației artistice.

Estetica lui este legată indisolubil de etică. El știa că lipsa unui cod etic duce în mod inevitabil arta la sărăcire. Etica servește nobilul țel de a educa în artist disciplina unui activist social de frunte, a unui adevărat cetățean, eliberat de orice trăsături individualiste, de îngîmfare și automulțumire filistină, de aceea goană sterilă după onoruri.

Ar fi profund greșit — și țin să subliniez ca pe o chestiune ce ne interesează direct — să preluăm astăzi sistemul lui Stanislavski ca pe ceva încremenit. Practica teatrului îmbogățește sistemul, îi aduce corectivele sale, fără a-i schimba sau a-i nega temeiurile. Pentru că Stanislavski știa și făcă legătura între mișcarea înregistrată de arta sa și mișcarea timpului, și de aceea el își învăța colectivul să vadă întotdeauna și în toate perspectiva, începînd cu perspectiva rolului, a spectacolului, a teatrului, și terminînd cu perspectiva istorică a dezvoltării vieții. Pentru el, chiar și cea mai veridică redare a prezentului în viața scenică a eroului nu însemna încă o culme a măiestriei actricești. În arta actorului, după părerea lui Stanislavski, desăvîrșirea se obține grație priceperii acestuia de a reda în rol, pe lângă toate celelalte, și acea evoluție din trecut spre viitor“.

Și — *reia Radu Beligan* —, pentru că m-ai întrebat cum apare tendința de a dogmatiza, o problemă de altfel discutată la Seminarul de la Moscova, am să-ți răspund și eu, ca și autorul mai sus citat și ca mulți alții :

Într-o talmăcire superficială, vulgară, această învățătură reprezintă în sine doar un simplu manual de strictă reglementare a muncii actorului asupra rolului. Dacă așa ar fi fost în realitate, sistemul lui Stanislavski ar fi servit ca mijloc de răspîndire a acelei meserii scenice, a acelor șabloane scenice împotriva cărora însuși creatorul sistemului s-a ridicat vehement și neîmpăcat. A vedea în sistemul său doar o culegere de legi ale jocului actoricesc înseamnă a nu înțelege din el nimic. Pentru că arta nu se creează după fițiuci, adevăratele manifestări ale creației artistice nu au nevoie să fie reglementate de cine știe ce canoane obligatorii.

Și țin să subliniez că sistemul lui Stanislavski se adresează actorului-artist, actorului-cetățean. El trezește în actor pe creator, îl conduce pe drumul căutărilor independente în creație, îl ajută să-și perfecționeze talentul. În el, totul este orientat spre un singur țel : acela de a surprinde pe scenă viața spiritului omenesc. Și dacă nu există acest scop, atunci nu există nici sistem, nu există nici teatru demn de a se numi teatru. Și, mai precis, pentru ceea ce-l interesează pe artistul de azi, trebuie spus că țelul propus de Stanislavski artei scenice determină principala ei orientare. și anume de a dezvălui, cu un irezistibil adevăr, lumea spirituală a eroului epocii noastre.

Din aceste teze, care sintetizează în mod elocvent poziția de pe care trebuie interpretată opera marelui pedagog Stanislavski, îmi pare că decurge însăși orientarea gînditorului de azi, a creatorului de spectacole și de la noi. Nu vreau să intru în lungi exemplificări ; îmi voi îngădui poate mai degrabă o generalizare : ori de cîte ori întîlnim, pe scenele noastre, spectacole în care ceva sună fals, vina trebuie s-o căutăm în incapacitatea creatorilor de a răspunde unui postulat vital : adevărul vieții. Pentru că un spectacol poate fi bine interpretat actricește, și totuși în trăsăturile de caracter ale eroilor de pe scenă, în preocupările, în problematica, în înfățișarea lor chiar, să se strecoare date false, lucruri pe care spectatorul nu le poate identifica în bogata realitate înlăuntrul căreia trăiește.

A-l avea pe Stanislavski călăuză nu înseamnă a parcurge, cu mai mult sau mai puțină atenție, tratatul lui privitor la pregătirea actorului. Înseamnă, în primul rînd, a desluși spiritualitatea acestui mare gînditor de teatru, a-ți clarifica idealurile, obiectivele pentru care a pledat el, și, în urmărirea acestora, să-ți însușești acea amănunțită și științifică elaborare de metode de lucru. Stanislavski este contemporan prin spiritul său, prin marea lui pasiune pentru adevărul vieții, prin devotamentul său de adevărat artist. Fără a tinde către aceste mari calități, este greu să fii chiar și un artist obișnuit.